

**Тема: «Ліна Костенко. Особливості
індивідуального стилю
«Страшні слова, коли вони мовчать» –
ліричний роздум про значення слова в
житті людини. «Вічні» українські
фольклорні типи у поезії «Українське
альфреско»**

Викладач: Базиченко В.В.

Тема уроку: *Ліна Костенко. Особливості індивідуального стилю*
«Страшні слова, коли вони мовчать» – ліричний роздум про значення слова в житті людини. «Вічні» українські фольклорні типи у поезії «Українське альфреско»

Мета уроку: ознайомити здобувачів освіти із життєвим та творчим шляхом Ліни Костенко; розкрити жанрове й тематичне розмаїття її творчості; познайомити з особливостями індивідуального стилю; опрацювати ідейно-художні особливості поезій «Страшні слова...», «Українське альфреско»; формувати світогляд учнів, розвивати навички аналізу поетичних текстів, навички аналізу та синтезу; виховувати любов до поезії, інтерес до українських традицій.

Тип уроку: вивчення нового матеріалу.

Обладнання: аудіо- та фотоматеріали, тексти поезій, роздатковий матеріал.

*Я вибрала Долю собі сама.
І що зі мною не станеться —
у мене жодних претензій нема
до Долі — моєї обраниці.*
Л. Костенко

Хід уроку

I. Організаційний момент

Перевірка підготовки здобувачів освіти до уроку.

II. Актуалізація опорних знань і вмінь здобувачів освіти

Бесіда

– Пригадайте, хто такі шістдесятники, чому їх так називали?

(«Шістдесятники» — це нова генерація творців, які прагнули сказати власне, оригінальне слово не лише в мистецтві, а й у суспільному житті, намагалися позбутися нагляду й тиску КДБ(комітет держбезпеки), гуртувалися самочинно, виходячи зі справжніх ідейно-естетичних інтересів. Працювали в 60 рр. XX ст., тому їх так назвали).

– Назвіть відомих "шістдесятників": поетів, прозаїків, перекладачів, літературних критиків.

(Найбільш відомими були поети Дмитро Павличко, Ліна Костенко, Василь Симоненко, Іван Драч, Василь Стус, Борис Олійник; прозаїки Григорій Тютюнник, Євген Гуцало, Володимир Дрозд, Валерій Шевчук; перекладачі Григорій Кочур, Анатоль Перепадя; літературні критики Іван Світличний, Іван Дзюба, Євген Сверстюк).

– Які теми висвітлювались "шістдесятниками"?

(Питання правди та історичної пам'яті, голодомору 1932-1933рр. та сталінських репресій, несамолюбства до України, віра в непоборну силу її народу, його провідну місію).

III. Мотивація навчальної діяльності учнів. Оголошення теми й мети уроку

1. Робота з епіграфом

2. Ліна Василівна Костенко — це мужність і зрілість сучасної української поезії, її безкомпромісність, непоступливість у принципових, доленосних питаннях, небуденний талант у поєднанні з почуттям відповідальності перед минулим, сучасним і майбутнім.

Для багатьох шанувальників її поезії Ліна Костенко стала загадковою жінкою з легенди. І світло цієї легенди, як світло високої зірки, долинали навіть тоді, коли поетеса вимушена була мовчати «цілу вічність — шістнадцять років».

Мудrimi людьми мовлено, що нація, як така, не існує без людей, які уособлюють совість, талант, цвіт усього народу. Слава богу, наш народ має такий цвіт. Але ж як мало його. Як нещадно побивано його у всі часи. Кривава лапа монстра тоталітаризму нависала над кращими із кращих.

Українській літературі таланить на великих жінок. Поруч з талановитими і легендарними українками (від піснетворки Марусі Чурай до розстріляної фашистами Олени Теліги) постає перед нами ця красива, мудра, мужня, талановита жінка з вічною таємницею в очах...

Вся творчість Ліни Костенко — туга за ідеалом, сором за поганьблену, знецінену, розтоптану людину.

Епоха несприятлива — ламає

Іще в колысці геніям хребти.

Такі книжки поетеси, як «Над берегами вічної ріки», «Маруся Чурай», «Неповторність», «Бузиновий цар» повертали читачеві віру в слово, а нашій літературі — духовне здоров'я.

Проблема «людина і війна» — панівна у творчості Ліни Костенко, чия дитяча пам'ять увібрала в себе болючі деталі, жорстокі картини, зафіксувавши враження, стан душі, які через роки переплавилися в усвідомлене бачення війни, для чого знайшлися щонайпечальніші слова зрілої жінки-художниці.

Мій перший вірш написаний в окопі,

На тій сипкій од вибухів стіні,

Коли згубило зорі в гороскопі

Моє дитинство, вбите на війні.

Лірика Ліни Костенко художньо матеріалізує реальний світ, подаючи модель життя глибокоособистісно, часом до наївності прозоро, часом ускладнено. Лірична героїня поетеси — це чутлива, ніжна, зболена душа, могутня і надзвичайно активізована ерудиція. «Моя душа задивлена в чужу» — ці слова пояснюють глибинну справжність емоційних реакцій на світ героїні поезій Ліни Костенко, якій «в глибинах гармонії болять дисонанси».

**Я дерево, я сніг,
я все, що я люблю.
Та, може, це і є моя
найвища сутність.**

Ці рядки звучать глибоко особистісно, бо концентрують в собі максималізм юної душі, який у зрілої Ліни Костенко виляється в пристрасно-нестримних рядках:

**Моя любов! Я перед тобою.
Бери мене в свої блаженні сні.
Лиш не зроби слухняною рабою,
Не ошукай і крил не обітни!**

Цей вірш Ліни Костенко — це молитва високої душі жіночої, здатної піднятися над буденщиною і минуністю, лишатися при тому жінкою.

У поезій Ліни Василівни інтимна лірика — це «постійний напружений діалог розуму й серця», — точно помітила Людмила Таран. Від жіночої самоіронії авторки і її ліричної героїні повіває великою печаллю: хто виміряє, скільки втрачено, а скільки знайдено на емансипаційних стежках.

**Спини мене отямся і отям,
Така любов буває раз в ніколи.
Вона ж промчить над зламаним життям,
За нею будуть бігти видноколи.**

Жага громадянськості — рушійна й визначальна сила поезії Ліни Костенко, що поєднує в собі правічну відповідальність художника за долю й щастя народу. Свое громадянське кредо поетеса визнайшла ще на початку поетичної стежки, ніби передбачаючи ту неволю серця, розуму й слова, яка їй і її однодумцям судилася надовго:

**Не уникай в путі круговороту —
Хай руки загартуються твої,
То доведеться плавати і проти,
І впоперек стрімкої течії.**

Лепетлива муза на полі бою української поезії мусить бути мужньою і сильною.

Поетеса завжди писала, як думала, — так і жила. Слово — вчинок. Життя — як слово. Життя Ліни Костенко — це урок безкомпромісності, совісності й принциповості. Усім цим і дорога для нас наша талановита сучасниця, справді народна українська поетеса Ліна Василівна Костенко.

IV. Основний зміст уроку

1. Повідомлення підготовлених учнів-біографів Ліни Костенко.

3. Щоб краще пізнати духовний світ поетеси, я пропоную розглянути її вірші «Страшні слова, коли вони мовчать...», «Українське альфреско»

4. Виразне читання поезії «Страшні слова, коли вони мовчать...». Обмін враженнями щодо прочитаного.

Бесіда:

- Які враження у вас викликали ці поетичні рядки?

- Над якими питання роздумує поетеса? (*Питання творчості, суть мистецтва*)

5. Оформлення паспорта ліричного твору.

Назва: «Страшні слова, коли вони мовчать»

Провідний мотив: Роздуми поетеси про значення слова в житті людини, про сутність поезії.

Ідея: Показати силу слова: «Людині бійся душу ошукать»

Вид лірики: Філософська

Віршовий розмір: П'ятистопний ямб+пирихій

Римування: Перехресне

Художні засоби: епітети: «страшні слова», «безсмертний дотик»; метафори «слова мовчать, причаїлись», «хтось ними (словами) плакав, мутився, болів» оживлюють, олюднюють слова; анафора: у першій строфі другий і третій рядки починаються словом «коли», яке підкреслює і пояснює оксиморон «слова мовчать»; антитези: «краса й потворність», «асфальти й спориші» змальовують і різноманітність світу, і його

повторюваність, узагальнюючи словами «Усе було», і підводять до висновку: «Поезія — це завжди неповторність».

6. Прослуховування пісні «Українське альфреско». Обмін враженнями щодо почутого/прочитаного.

7. Словникова робота.

Альфреско – настінний живопис водяними фарбами по сирій штукатурці.

Архетипні образи - це ті первинні образи-символи, які існують у підсвідомості кожної людини й передаються з покоління в покоління як особливо значущі. Архетипними образами для українців є *мати, дитя, родина, біла хата, рідна земля, лелека, соловейко, жайворонок, зозуля*.

8. Аналіз поезії

- час і простір

У творі немає сюжету, але є опис місця, де сконцентровані думки і почуття ліричного героя. Ліна Костенко, мабуть, не випадково починає поезію з точної вказівки на місце:

Над шляхом, при долині, біля старого граба,

Де біла-біла хатка стоїть на самоті...

Може, це фольклорна традиція: багато народних пісень саме так починаються («Ой на ставі, на ставочку», «У ржі на межі», «Там у полі криниченька», «Ой на горі та жінці жнуть», «В кінці греблі шумлять верби», «Ой у гаю, при Дунаю»), казкові початки. А може, поетеса так детально вказує сільську «адресу» діда з бабою, надіючись, що хтось до них тим шляхом та й приїде. Обставина *на самоті* додає сумного, елегійного настрою.

У вірші прямо не сказано, яка пора року, дня, про це розповідає пейзаж. Які деталі вказують на час? (Цвітуть жоржини, отже, пора року – осінь; золотий шлях – сонце в zenіті).

- Які зорові образи вимальовують ідилічну картину навколо діда з бабою?

Робота зі схемою-візуалізацією. Пояснення символічного значення

Відповіді можуть бути різними: любисток, бо від слова «любити»; жоржини, підкреслені займенником такі, викликають захоплення; вишні чорноокі (епітет) нагадують гарних дівчат; на слові патлашки хочеться зупинитися й посміхнутися, бо воно якесь кумедно-ніжне; старий граб доповнює образи діда й баби – теж старих; шовковиця – дерево, яке ніхто не мине, не скубнувши ягід (може, саме вона найбільше й приналежить сусідських дітей); лелека на хліві – символ достатку, не випадково ж курочка ряба «несе їм яєчка золоті»; правда, образ стомленого лелеки сумний, бо не приніс птах дитя у цю хату.

Дорога. У творі є три слова, які вказують на цей символ, – стежка, дорога, шлях. Це як три стадії життя людини – дитинство, зрілість, старість. Двоє стареньких сидять на призьбі біля стежки, якою, може, бігали ще малими; мабуть, сходили не одну дорогу на життєвому шляху (воювали? мандрували? працювали?), але зберегли до старості «хронічну українську доброту»

- Евристичне питання: Чому у поезії діти сусідські?

Учні почергово висловлюють власні версії прихованої в тексті інформації. Хто прочитав статтю підручника наперед, назве ймовірні причини:

«згасання роду: репресії, війни чи хвороби, що забрали синів і дочок, їхня відсутність узагалі». Є в цьому неказаному й натяк на автобіографічність: батько Ліни Костенко був репресований, сама ж вона підлітком пережила війну.

Судження. В. Брюховецький у нарисі «Ліна Костенко» стверджує, що в поезії «Українське альфреско» йдеться про «щемке почуття самотності в безкраях всесвіту, притаманне не лише філософам, а не меншою мірою й людині від плуга...». Означення *сусідські* у цих рядках є ознакою самотності. Науковець пише, що «поетичні ідеї» авторки не сформульовані, а сформовані всією попередньою творчістю.

- Міні-диспут.

Проблемне запитання. «Остання в світі казка сидить під образами». Чи не звучать ці слова у ХХІ столітті дещо фатально? Чи це не натяк, що ми втрачаємо щось сокровенне?

VI. Підбиття підсумків уроку

Метод «Асоціативний куц»

Сьогодні на уроці ми переконалися, що у кожному своєму поетичному рядку Ліна Костенко віддає нам частинку себе, частинку свого серця. Давайте ж і ми з вами віддамо їй сьогодні свої серця. У кожного з вас на парті є паперові сердечка. Нехай вони навіть уявні, але ми вкладемо в них всю свою любов та повагу до цієї легендарної поетеси.

Ваше завдання - написати слово-іменник, з яким у вас асоціюється Ліна Костенко.

Готуємось до ЗНО: Експрес-тестування

VII. Оцінювання здобувачів освіти

VIII. Домашнє завдання: опрацюв. стор. підручника, вивч. вірш на вибір, визнач. індивідуальні риси творчості Ліни Костенко

